

si materia non habet esse nisi a forma, nec bonitatem habere poterit, saltem in actu, sed, ad summum, in potentia; et ita loquitur D. Thomas, 1 p., q. 5, art. 3, ad 3, et quæst. 21 de Verit., art. 2, ad 3. Dicendum vero est, materiam ex se, et intrinseca ratione sua, habere propriam bonitatem et perfectionem, ut etiam D. Thomas notavit, 3 contra Gentes, c. 20, quia suam habet propriam entitatem, et naturam distinctam ab entitate formæ. Item, quia inter materias primas una est perfectior alia; materia enim cœlestium perfectior est quam horum inferiorum; est ergo in materia aliqua perfectio. Item, quia materia naturaliter appetit formam tanquam complementum perfectionis suæ, et forma etiam appetit materiam; sed neque appetitur nisi bonum, neque appetit bonum, nisi id quod ex aliqua parte bonum est. Tandem, quamvis materia non habeat existentiam nisi dependentem a forma, habet tamen propriam et inseparabilem existentiam, cum intrinseco ordine et dependentia a forma; sic ergo suam etiam habet bonitatem, ut etiam Dionysius docuit, c. 4 de Divin. nomin. Quia vero materia ex se in genere entis simpliciter imperfecta est, et esse tantum habet per modum potentiæ receptivæ formæ, ideo comparata ad entia simpliciter dicitur non esse simpliciter bona, sed in potentia, quod intelligendum est non de potentia ad quamcunque bonitatem, etiam incompletam et potentialem (ut sic dicam), sed de potentia ad bonitatem actualem seu completam, quæ est per formam; hæc vero potentialitas ad formam est in latitudine entis aliqua actualitas, et ita est etiam aliqua bonitas, licet imperfecta.

Creatæ essentiæ num perfectæ.

25. *Essentiæ creatæ existentes, bonæ.* — Quarta difficultas erat de essentiis creaturarum, de quibus dupliciter loqui possur. Primo, prout sunt, actu in rerum natura. Secundo, prout sunt in potentia antequam existant. Priori modo certum est, hujusmodi essentias esse bonas sua intrinseca et essentiali bonitate, quod præcipue clarum est, si per suam formalem entitatem sunt actualia entia. Qui vero distinguunt in re ipsa entitatem essentiæ etiam actualem ab entitate existentia, dicere consequenter debent, etiam in entitate essentiæ reperiri propriam transcendentalem bonitatem, et perfectionem distinctam ab ipso esse existentia, et separabilem ab illa, ut de Christi humanitate multi opi-

nantur, de qua re inferius dicturi sumus. Posteriori autem modo loquendo de essentiis rerum nondum existentibus, quidam dicunt, quamvis sint entia, non tamen esse bona, quia bonum convertitur cum ente in actu, non cum ente in potentia. Quod significavit D. Thomas, 1 part., quæst. 5, art. 1, dicens, *bonum idem esse quod perfectum; perfectum autem esse unumquodque in quantum est actu, quia esse est actualitas omnis rei.* Idem habet 1 cont. Gent., c. 38, ubi Ferr. addit seu declarat, non solum ens actu existens, sed etiam habens ordinem ad existentiam, esse bonum, sicut etiam est appetibile.

26. *Essentiæ creatæ non existentes, ut in potentia tantum entia sunt, ita et bona.* — Dicendum ergo est, in hoc etiam æquiparari et reciprocari ens et bonum, nam essentiæ rerum non existentium, sicut non sunt actu entia, ita neque sunt actu bona; et sicut sunt in potentia, quatenus possunt recipere esse, ita etiam sunt bona in potentia, quatenus possunt recipere actualem perfectionem ac bonitatem. Quoad usum autem vocum solet vocari ens, etiam quod non existit, propter objectivam capacitatem essendi; non solet autem vocari simpliciter bonum, nisi quod actu existit, et ita etiam nihil appetitur nisi in ordine ad actualem existentiam, id est quatenus illam habet, vel saltem quatenus habiturum speratur, vel aliquo modo cum illa apprehenditur, ut sumitur ex D. Thoma, 1 part., quæst. 82, art. 3; et notavit Cajet., 1 part., quæst. 5, art. 3, in fine. Unde etiam divina voluntas eas creaturas proprie dicitur amare, quas vult aliquando esse; creaturas autem possibles, quas decrevit nunquam procedere, non proprie amat, quia nullum bonum in actu eis communicat; illud autem esse in potentia, non est nunc in eis aliqua actualis bonitas. Quod si aliquo modo dicitur Deus in eis complacere, id est vel secundum esse quod habent in ipso Deo, vel secundum quod ab omnipotentia Dei denominantur possibles, quod potius est complacere in sua omnipotentia, a qua habent, ut sint possibili, etiam ea quæ non sunt.

Modus, species et ordo an necessaria in unaquaque ratione boni.

27. Quinta difficultas ex superioribus expedita est; diximus enim, bonum, quatenus a propria entitate et perfectione sumitur, converti cum ente, et hoc modo omne ens esse bonum, non tamen prout bonum sumitur in

SECTIO I.

Utrum malum sit aliquid in rebus, et quotuplex sit.

creaturis a perfectione accidentali superaddita essentiæ. Sic igitur, cum bonum dicitur consistere in modo, specie et ordine, si intelligatur de modo, pulchritudine et compositione seu ordine accidentali, sic verum est non omne ens creatum habere debitum modum, speciem et ordinem; ex quo solum sequitur, non omne ens creatum esse bonum simpliciter, non vero quod non sit aliquo modo bonum. Si vero illa tria sumantur magis intrinsece et essentialiter, nulla est res quæ non habeat modum sibi connaturalem, ut, verbi gratia, quod sit substantia, vel accidens; et speciem, id est, formam vel speciem sibi debitam; et ordinem ad proprium finem. Atque ita bonum etiam, quod hæc tria includit, cum ente convertitur. Quocirca, ne sit æquivocatio in voce, qua aliquid appellatur bonum simpliciter, oportet advertere, illud simpliciter sumi posse, vel tanquam addens aliquid ipsi bono transcendenti, ita ut bonum simpliciter dicatur illud, cui nihil deest ad consummatam perfectionem sibi debitam, et hoc sensu non est necesse, omne ens creatum esse bonum simpliciter; vel aliter sumi potest illa vox simpliciter ad significandum id, quod absolute et sine addito potest vocari bonum, et hoc sensu dicimus, sicut est simpliciter ens; et eadem proportione habere modum, speciem et ordinem suæ naturæ debitum, ut latius declarat D. Thom., d. q. 5, art. 5.

DISPUTATIO XI.

DE MALO.

Quoniam bonum et malum opposita sunt, ut ex vocibus ipsis constat, et testatur Aristoteles in Postprædicam., cap. de Opposit., necessarium visum est disputationem hanc præcedenti subjungere, ut utriusque, boni scilicet et mali, rationibus inter se collatis, melius ac facilius utrumque cognoscatur. Disputant autem philosophi pauca de malo; plura vero Theologi, præsertim D. Thomas, tum in Quæstionibus disputatis, tum 1 part., quæst. 48 et 49, tum etiam aliis locis, scilicet, quid malum sit et quotuplex, quantum et quomodo opponatur bono, quas causas habeat vel effectus, quæ nos hic breviter complectemur, simulque declarabimus cur malum inter proprietates entis non numeretur.

1. *In rebus est malum.* — Quod malum aliquo modo in rebus sit, easque malas interdum denominet, constat ex communi omnium sensu et sermone, qui etiam in divinis Scripturis frequens est, Ecclesiastici 11: *Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt*; et cap. 39: *Bona et mala in omnibus tentavit.* Isaia 5: *Væ qui dicitis malum, bonum; et bonum, malum.* Matth. 6: *Liberanos a malo.* Quod frustra diceremus de Deo, si nulla essent mala, ut recte dicit August., lib. 1 cont. Julian., cap. 3. Quid autem sit hoc malum, et quomodo sit in rebus, obscurum est, et in controversia positum. Est autem quæstio de malo quoad formale, a quo malum denominatur, nam quoad materiale, seu quoad rem, quæ mala denominatur, constat esse posse quamcunque rem, quæ careat perfectione debita, ut videbimus.

Error vetus de malo confutatur.

2. Fuit ergo antiquus error, malum esse naturam positivam quarundam rerum, quæ censebantur esse omnino malæ, et a quodam principio summe malo perfectæ. Qui fuit error Manichæorum et Priscillianistarum, ut præcedenti disputatione, sect. 3, tactum est. Et eundem tribuit Pythagoricis D. Thomas, 1 part., quæst. 49, art. 1, ad 1; et sumitur ex Aristotele, 1 Metaph., cap. 5, ubi refert Pythagoricos posuisse bonum et malum inter prima rerum principia. Quoniam vero Scriptura sacra aperte docet, et unum esse tantum primum rerum principium summe bonum, et omnes res ab illo effectas bonas esse, ut constat ex testimoniis præcedente sectione citatis, ideo apud philosophos Christianos certum est, malum non posse esse rem aliquam positivam, quæ ex natura sua ac secundum se totam mala sit, tum quia non potest esse bona, et omnino mala simpliciter ac secundum se; ostensum est autem quamlibet rem ex se bonam esse; tum etiam quia res non potest esse mala ob naturalem perfectionem sibi debitam; quidquid autem ei de tali perfectione defuerit, aut quidquid ei adversum habuerit, non potest ei esse connaturale, cum supponatur esse debite perfectioni oppositum; nulla ergo res esse potest natura sua in se mala.

Quid malum sit definitur.

3. Ex hoc autem principio ulterius intulerunt Patres, malum pro formali, seu malitiam, a qua res aliqua denominatur mala, non esse rem aliquam, seu formam positivam, neque etiam esse meram negationem, sed esse privationem perfectionis debitæ in esse. Ratio primæ partis est, nam omnis res positiva est bona, ut dictum est. Ratio autem secundæ partis est, quia res non est mala eo quod non habeat excellentiorem perfectionem, si ei non debeatur; alioqui omnis creatura mala esset, eo quod non habeat perfectionem creatoris. Atque ita relinquitur tertia pars, satis confirmata a sufficiente partium enumeratione. Eamque late confirmat Dionysius, c. 4, de Divin. nomin., ubi hoc sensu dicit, malum non esse existens, neque esse aliquid, sed esse perfectionis bonique proprii et accommodati privationem; rursusque addit, malum esse imbecillitatem boni, quod in idem redit; et D. Basil., in Constit. Monast., c. 3: *Vitium* (inquit) *non est nisi virtutis desertio*; et homil. Quod Deus non est auctor malorum: *Non subsistit* (inquit) *pravitas, neque essentialiam ipsius substantem* (id est, realem et positivam) *producere possumus; privatio enim boni est malum*. Similiter Greg. Nyss., hom. 2 in Cantica: *Non est* (inquit) *alia mali substantia, quam de bono separatio*. Et similia habet Orat. mag. catech., cap. 5, 6 et 7; et Damasc., lib. 2 de Fide, c. 4, et lib. 4, c. 2: *Nihil* (inquit) *est malum, nisi boni privatio, sicut tenebræ luminis*. Eamdem sententiam habet Athan., orat. cont. Idola; Nazianz., orat. 9, circa fin., et orat. 38; Epiph., hæres. 24 et 66; Chrysost., hom. 2 in Act., circa fin.; et Justin., q. 46 et 73 ad Gentes, *malum ait nihil esse præter boni corruptionem et depravationem ac privationem*. Et in priori quæstione, ex professo probat non esse rem positivam; in posteriori autem egregie confirmat non esse solam negationem. Inter Latinos vero Patres præcipuus auctor et confirmator hujus sententiæ est Aug., lib. 11 de Civit., c. 9: *Mali nulla natura est, sed amissio boni mali nomen accepit*; idem, lib. 12, a principio, et in Ench., cap. 11: *Res, in quantum quedam naturæ sunt, malæ esse non possunt*; et cap. 24, agens de peccato, ait, *esse primum creature rationalis malum, id est, primam privationem boni*; et lib. 83 Quæstionum, q. 7, dicit, *nomen mali sumptum esse ex privatione speciei*. Idem, lib. 3 Confess., cap.

7, et lib. 7, a c. 5 usque ad 16, et lib. 1 contra Adversar. leg. et Prophet., cap. 5, lib. 1 de Vera relig., cap. 40, et lib. de Nat. boni cont. Manich., et lib. 2 de Morib. Manich., et lib. de Lib. arb., c. ult., ubi in specie disputat de malo culpæ, et dicit esse nihil, ideoque non esse a Deo; ad hoc accommodans illud Joan. 1: *Sine ipso factum est nihil*, id est, *peccatum*. Ambros., lib. de Isaac et anim., cap. 7: *Quid est* (inquit) *malitia, nisi boni indigentia?* Eamdem sententiam habet Hieronym., Matth. 27, Isaiæ 48, Amos 3; Gregor., 36 Moral., c. 24, alias 32, et lib. 1 in 1 Reg., cap. 14, circa principium, ubi specialiter de malo culpæ loquitur. Item Fulgent., de Fid. ad Petr., c. 21; Anselm., lib. de Concord. præsc. et lib. arb., c. 1, in fine, et lib. 1 de Conceptu Virgin., c. 27, et ex professo, lib. de Casu diab., a c. 7; Bernard., hom. 6 Adventus. Ac tandem favet Leo Papa, epist. 93, c. 6. Et hanc doctrinam amplectuntur omnes Theologi, præsertim D. Thomas, dicta q. 48, 1 part., et 1. 2, q. 54, art. 3, 71, art. 1, 72, art. 1, et q. 2 de Malo, a. 2 et 9, et alii in 2, dist. 34 et 35, ac 40.

Difficultates circa superiorem resolutionem.

4. *An malum culpæ et pænæ in aliquo positivo consistant.* — Circa hanc vero receptam doctrinam nonnullæ difficultates occurrunt. Prima est, quia omne malum, aut est culpæ, aut pænæ; sed utrumque eorum est aliquid positivum, etiam formaliter quoad malitiam ipsam; ergo. Minor quoad priorem partem probatur, tum quia in moralibus malum contrarie opponitur bono, teste Aristotele, in c. de Opposit., et 2 Ethic., c. 8; tum etiam quia in actu, verbi gratia, intemperantiæ, ipsa positiva conversio voluntatis ad inordinatum objectum est rationi contraria, atque adeo mala; tum denique quia actus vitii non est malus solum ob privationem virtutis oppositæ, alias eamdem malitiam haberet avaritia quam prodigalitas, quia privant eadem virtute liberalitatis; est ergo malus ratione suæ positivæ entitatis. Quoad alteram vero partem de malo pænæ, probatur similibus argumentis, nam dolor est malum pænæ, et tamen est quid positivum. Neque dici poterit dolorem esse malum, quia privat opposita voluptate, nam, licet privatio voluptatis nonnullum malum sit, longe tamen majus, et alterius rationis malum est existens doloris; non ergo sola illa privatio, nec positivum

tantum ratione illius privationis malum est, sed etiam ipsum positivum. Unde etiamsi fingamus dolorem contrariam delectationem non excludere, nihilominus ipse dolor esset aliquid malum; sicut ergo bonum delectabile positivum est, ita malum contristans, seu doloriferum positivum est. Item, si res, verbi gratia, dulcis, est positive conveniens gustui, ita res amara est positive disconveniens. Item error in intellectu est malum quoddam pænæ, et sine dubio est longe diversum malum quam ignorantia privationis; est ergo positivum malum ratione positivæ habitudinis ad tale objectum.

5. Secunda difficultas est, quia nulla sufficienti ratione probari videtur, malum pro formali in sola privatione consistere, quia, sicut est multiplex bonum, ita et malum bono oppositum; quamvis ergo nullum sit ens positivum, in quo aliqua ratio boni non inveniatur, quod solum videntur probare rationes superius adductæ, nihilominus poterit aliquid ens esse positive malum aliquo genere malitiæ. Nam, sicut in superioribus dicebamus eamdem rem posse esse bonam secundum varias rationes boni, nimirum honestam et delectabilem, ita fieri poterit ut eadem res sit bona uno titulo, et mala alio, quamvis utraque ratio positiva sit, utpote si sit honesta et dolorifera, vel e contrario si sit delectabilis et turpis.

6. *Prior difficultatum solutio rejicitur.* — *Malum morale ex Sanctorum mente in privatione situm.* — Propter hæc quidam distinguunt malum in genere naturæ, et in genere moris; et de priori aiunt consistere in privatione, de posteriori autem consistere in positiva forma seu differentia. Hæc fuit sententia aliquorum Theologorum, et præcipuus ejus auctor censetur esse Cajet., 1. 2, q. 18, art. 5, q. 71, art. 5, et quæst. 27, art. 1, qui tamen non distinguit malum naturæ et moris, sed malum simpliciter, et malum moris. Sed, quia hæc materia de malo morali, ut tale est, ad Theologum potius vel philosophum morale, quam ad metaphysicum spectat, non est hoc loco specialiter tractanda. Solum est breviter dicendum, distinctiones illas non recte neque consequenter adhiberi. Primo quidem, quia sancti Patres, locis citatis, potissime loquuntur de malo culpæ, quod est malum morale, maxime D. Aug., et D. Thomas, quem falso Cajet. in suam sententiam adducit, ex 1 p., q. 48, art. 1, ad 2 et 3, et lib. 3 cont. Gent., c. 9, cum tamen priori

loco dicat, *bonum et malum specificare actus morales, tamen bonum per se, malum autem in quantum est remotio debiti finis*; posteriori autem loco expresse dicat, *malum quod est differentia in moralibus, non esse aliquid quod in se malum sit, sed in quantum privat ordine rationis, qui est hominis bonum*. Secundo, quia ratio Sanctorum, quæ sumitur ex eo quod Deus est auctor omnis boni, nihilque potest ab eo esse quod bonum non sit, maxime procedit de malo morali; si enim positivum est, a Deo est, et consequenter potius esset simpliciter bonum quam malum. Tertio, quia, quod ad priorem distinctionem attinet, eadem ratio est de malo naturali quæ de morali; nam, sicut in homine dantur positivæ formæ vel qualitates disconvenientes rationali naturæ ut sic, et ideo contrariæ rectæ rationi, quæ est regula eorum quæ hominem decet, ita in aqua, verbi gratia, datur positiva qualitas ei disconveniens, et contraria ejus naturæ; unde, si aqua esset capax cognitionis, recte judicaret illam sibi esse vitandam; si ergo ob eam causam malum morale dicitur esse positivum, etiam aliquid malum naturale positivum erit; vel, si hoc non satis est ut malum naturale sit positivum, neque in morali erit satis.

7. *Mali in simpliciter et morale inepta divisio.* — Quod vero spectat ad verba Cajetani, vix intelligitur quid per malum simpliciter intellexerit, aut quomodo membra illius partitionis opponantur. Si enim malum simpliciter appelletur, quod absolute et absque ullo addito malum est, nullum magis est simpliciter malum quam malum morale, imo quodammodo solum illud meretur nomen mali, cætera enim comparatione ejus sunt secundum quid mala. Si vero malum simpliciter dicatur malum in communi, ut abstrahit ab omnibus malorum differentiis, non recte nec sufficienter dividitur malum in malum simpliciter, et malum morale, sicut non recte divideretur animal, in animal simpliciter, et rationale, quia ex una parte divisum ipsum coincidit cum uno membro divisionis, et ex alia omittuntur alia membra, quæ numerari possent. Et præterea non recte intelligitur quo modo, si malum in communi in privatione consistit, sub illo directe contineatur malum positivum, cum privatio non possit esse de essentia positivi. Si vero per malum simpliciter intelligatur malum illud, quod pure malum est, nihilque habet admistum boni, hoc imprimis dici non potest de re quæ de-

nominatur mala, seu de subjecto malitiæ; sic enim nullum est malum simpliciter, sed malum semper fundatur in bono, ut D. Thomas ex Dion. et aliis Patribus docet, et infra declarabimus. Oportet ergo ut ratione ipsius malitiæ dicatur purum malum in privatione consistere. Unde fit ut malum morale solum propter hanc causam possit dici positivum, quod præter malitiam aliquid boni includit; atque ita etiam id, quod in eo pertinet formaliter ad rationem mali, erit tantum privatio, quandoquidem, quidquid est positivum, potius est admistio boni, quam constituens formaliter malum. Neque in hoc erit aliquid speciale in malo morali potius quam in naturali; nam etiam calor respectu aquæ non est malum simpliciter, id est, purum, et nullam habens admistionem boni, eo quod positiva forma sit.

Malum in se, et alteri malum, quidnam sint.

8. Aliter ergo distinguere possumus de malo, prout de eo dicitur quod in se malum est, et quod est malum alteri; his enim duobus modis diximus supra, posse aliquid esse bonum; quot modis autem dicitur unum oppositorum, potest dici et alterum. Id ergo, quod in se malum dicitur, a sola privatione malum denominari potest; atque hac ratione vere dicitur, malum formaliter in sola privatione positum esse. Atque hoc optime convincit ratio supra insinuata, quod res non potest dici mala a perfectione positiva sibi debita, cum ratio boni in hoc consistat, quod res habeat perfectionem sibi debitam et convenientem; ergo oportet ut ex sola privatione talis perfectionis res in se mala denominetur. Et confirmatur, nam anaquæque res positiva habet in se suam essentiam et suum esse positivum; utrumque autem est sibi bonum et conveniens; et ideo nihil est quod non appetat suum esse, suamque essentiam; ergo nihil positivum ut sic potest esse in se malum. Loquendo autem de eo quod est malum alteri, sic concedi potest malum consistere in positivo, et opponi bono non privative, sed contrarie, quomodo dolor opponitur voluptati, vitium virtuti, et sic de aliis. Et ratio est, quia non tantum privatio, sed etiam forma positiva potest esse disconveniens alicui subjecto; hæc autem ratio mali eadem est cum ratione disconvenientis alicui; sicut ergo bonum sub ratione convenientis alteri nihil aliud dicit quam perfectionem unius rei, connotando in alia condi-

tionem aliquam ratione cuius sibi debetur, aut congruit talis perfectio, ita malum huic bono oppositum formaliter ac præcise nihil aliud dicit, præter perfectionem unius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius repugnantiam vel disconvenientiam habet cum tali forma; igitur sicut bonum illud in positivo consistit, ita et malum ei oppositum.

9. Juxta hanc ergo distinctionem dicendum est Patres superius citatos loqui de malo priori modo sumpto, scilicet, quod in se malum est; illud enim est proprie et simpliciter malum. Quod autem solum denominatur malum, quia est disconveniens alteri, cum in se sit bonum, non est simpliciter malum, sed tantum secundum quid, et quasi per accidens. Rationes vero et difficultates in contrarium objectæ, procedunt de posteriori malo seu disconvenienti; sic enim dolor in se quoddam bonum est, est autem animali disconveniens; et similiter calor est in se bonus simpliciter, licet sit disconveniens aquæ; et in cæteris malis naturalibus, seu disconvenientibus naturæ, idem reperitur; et eadem ratio est de malo morali, nam voluntas mentiendi, ut in se est quoddam ens, aliquid bonum est, est autem disconveniens homini ratione utenti, et ideo est mala moraliter.

10. *Substantia nulla positive mala dicenda.* — Hæc quidem distinctio optima est, et quæ in priori ejus membro dicuntur, simpliciter probanda sunt, non vero quæ in posteriori. Quod ut declarem, infero primo nullam substantiam posse proprie ac formaliter denominari malam positive, sed privative tantum; quia substantia non est proprie ac formaliter mala alteri; in se autem solum potest denominari mala ratione alicujus privationis; ergo. Major patet, quia substantia est per se, non est ens alterius. Dices, hoc esse verum de substantia integra et completa. Respondetur, etiam materiam et formam, hoc ipso quod una ad alteram ordinatur, non esse malum ejus, sed bonum, nam et materia conveniens est formæ, cui deservit, et quælibet forma est conveniens materiæ, quamvis sit disconveniens oppositæ formæ, vel ejus composito; partes item integrales ex se etiam convenientes sunt composito, et reliquis partibus; quomodo autem ob improprietatem possit interdum aliqua pars esse disconveniens, infra dicemus. Dixi autem, *proprie ac formaliter*, quia per denominationem extrinsecam potest substantia denominari mala, quia efficit formam

disconvenientem alicui; quomodo etiam Deus, quatenus est auctor mali pœnæ, in eo genere potest denominari, vel potius apprehendi, et existimari malus, id est, disconveniens; sub qua ratione potest etiam odio haberi a voluntate inordinata; hæc tamen non est vera malitia, sed denominatio sumpta ab externa malitia, seu disconvenientia existente in alia re.

11. *Accidens quodvis, alicui subjecto bonum.* — Secundo infero ex concessis in illo priori membro, omne accidens, ratione suæ perfectionis positivæ, non solum in se quoddam bonum esse, sed etiam esse bonum, et conveniens alicui subjecto. Probat, quia nullum est accidens cui non sit connaturale esse in aliquo subjecto, cum quo vel naturalem connexionem habeat, vel saltem ad illud ordinetur, ut perfectio ejus; erit ergo bonum aliquod respectu talis subjecti; ergo nulla est res positiva quæ ratione sui sit mala vel disconveniens omnibus.

12. *Nullum ens in se malum ratione alicujus positivi.* — Atque hinc videtur tertio concludi, nulli etiam subjecto posse esse malam rem aliquam ratione positivi præcise sumpti. Quod potest probari ex doctrina data in priori membro distinctionis positivæ. Quia alioqui necesse est dari aliquod ens in se malum ratione alicujus positivæ formæ; nam si forma positiva, ut sic, est mala alicui subjecto, ergo compositum ex tali subjecto et tali forma, erit quoddam malum ens, cum sit compactum ex entibus disconvenientibus, seu non recte cohærentibus inter se; ergo, vel fatendum est, ens aliquod esse in se malum ratione positivæ formæ, vel negandum, positivam formam, ut sic, et ex vi præcisæ perfectionis suæ, esse malam. Item subjectum tali forma affectum est malum, seu male dispositum; ergo et malitia, absolute loquendo, est aliqua forma positiva, et aliqua res est in se mala, non quia privata est aliqua perfectione, sed potius quia affecta est aliqua re positiva. Patet consequentia, quia malitia nihil aliud esse videtur quam id, quo male afficitur aliquod subjectum; unde, sicut D. Thomas, 1 part., quæst. 5, art. 5, ad 2, et 1. 2, quæst. 51, art. 4, ad 1, et 3 part., q. 11, art. 5, ad 3, dicit habitus virtutum non tam esse bona quædam, quam bonitates quasdam, quibus bene afficitur voluntas, quæ illis affecta dicitur in se bona, ita forma illa, quæ ratione sui positivi male afficit aliquod subjectum, dici posset malitia quædam, et subjectum illa affectum

seu compositum ex illa resultans dicendum esset ens quoddam in se malum ex vi suæ positivæ affectionis, seu compositionis. Præterea est optima ratio, quia forma, quæ in se bona est, et perfectionem dicit, non potest esse mala alicui, ratione suæ bonitatis præcise sumptæ; ergo, ut censeatur mala et disconveniens alicui, oportet aliquid aliud intervenire, quod non potest esse nisi privatio aliqua; nam, si sit aliquid positivum, illud etiam dicit bonitatem et perfectionem; unde de illo redibit idem argumentum; ergo oportet ut omnis malitia privatione aliqua compleatur.

13. Quod tandem declaratur ratione, et exemplis sumptis ex Dionysio, et aliis Patribus, nam in eo quod dicitur malum alteri, considerare possumus, aut illud ens quod alteri dicitur malum, aut illud quod ex utroque resultat; ut, verbi gratia, homini malum est habere sex digitos in manu; si ergo consideretur totum illud compositum, id est manus sex digitis constans, dici potest malum quoddam, tanquam monstrum seu peccatum naturæ. Ait tamen Dionysius, dicto cap. 4 de Divin. nomin., tale constitui privatione, quam ipse vocat *ineptam dissimilium compositionem, et defectum proportionis debitæ et convenientis juxta naturæ institutionem*. Sic etiam August., lib. de Natura bon., cap. 3 et 4, ait, *malum nihil aliud esse quam corruptionem modi, vel speciei, vel ordinis naturalis*. Quod explicans D. Thomas, 1 part., quæst. 5, art. 5, ad 4, ait, modum, speciem et ordinem, quatenus talia sunt, bona esse, vocari autem mala, quatenus *vel minora sunt quam esse debuerunt, vel quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda sunt, vel quia sunt aliena et incongrua*. Sic igitur monstrum illud appellatur malum, in quantum caret debita specie et convenienti partium proportionem, atque ita non ex vi positivæ perfectionis malum est. Idemque reperitur in quolibet ente composito ex partibus, quæ inter se non bene conveniunt, quod in universum potest monstrum appellari.

14. *Res que alteri mala dicitur, ratione alicujus privati talis est.* — Atque hinc ulterius fit, si consideremus eam partem talis compositi, quæ dicitur alteri disconveniens seu mala, ut est sextus digitus respectu manus humanæ, vel calor respectu aquæ, non habere rationem mali, nisi ratione alicujus privationis adjunctæ. Nam imprimis ipsamet disconvenientia ad privationem pertinet, si-

cut in universum *contrarietas, repugnantia, dissimilitudo et distinctio* in suo intrinseco conceptu negationem includunt. Contrarietas enim includit impossibilitatem oppositarum formarum in eodem subjecto; impossibilitas autem negationem includit; sic ergo disconvenientia dicit improportionem seu ineptitudinem ad convenientem unionem seu compositionem. Deinde in eo subjecto, cui alia res seu forma mala dicitur, connotatur carentia naturalis propensionis, seu connectionis cum tali re. Ac denique in ipsamet re, quæ alteri mala dicitur, denotatur carentia perfectionis tali subjecto convenientis, quæ, licet respectu ipsius formæ absolute considerata videatur esse negatio quædam, tamen respectu subjecti habet rationem privationis, quia est carentia perfectionis illi debitæ. Et respectu formæ dici potest privatio non simpliciter, sed ex hypothesi, seu in ordine ad talem effectum, quia, licet absolute non debeat tali formæ talis perfectio, tamen ut posset convenienter informare tale subjectum, indigeret illa.

15. Et hoc modo in moralibus, actus in-temperantiæ dicitur malus homini, quatenus caret rectitudine temperantiæ, et in naturalibus calor est malum aquæ, quatenus caret perfectione frigoris; et sic in universum dixit D. Thomas, 1 part., quæst. 5, art. 3, ad 2, *nullum ens dici malum, in quantum est ens, sed in quantum caret quodam esse*; et idem sentit quæst. 3 de Potent., art. 6, ad 12, et clare ac optime id explicat quæst. 1 de Malo, art. 1, ad 1, dicens, dupliciter dici aliquod malum, scilicet simpliciter et secundum quid. *Simpliciter* (inquit) *malum est, quod est secundum se malum, hoc autem est, quod privatur aliquo particulari bono, quod est ex debito suæ perfectionis, sicut ægrotudo est malum animalis; sed secundum quid dicitur esse malum, quod non est malum secundum se, sed alicujus, quia non privatur aliquo bono quod sit de debito suæ perfectionis, sed quod est de debito perfectionis alterius rei, sicut in calore est privatio perfectionis debitæ aquæ, et ideo non est malus in se, sed aquæ.* Sic igitur omne malum privationem includit, sed proportionate, nam quod est in se malum, includit carentiam perfectionis sibi debitæ; quod vero est malum alteri, includit carentiam perfectionis debitæ illi, cui est malum.

16. Quamvis ergo distinctio data de duplici malo, scilicet, quod in se malum est, vel quod est malum alteri, bona sit, de neutro

tamen malo concedendum est, in sola entitate positiva consistere, sed privationem includere. Solum potest constitui differentia, quia, quando res in se mala dicitur, non intervenit, nisi res quæ denominatur mala, et privatio a qua sic denominatur, quæ sola habet rationem mali formaliter, seu potius malitiæ; at vero, quando res dicitur mala alteri, intervenit positiva entitas, seu forma, quæ, ut substat alicui privationi, dicitur mala alteri rei seu subjecto. Unde, non sola privatio, sed ipsa etiam forma, ut illi substat, habet rationem mali formaliter respectu alterius subjecti, quia revera est forma male afficiens ipsum; nihilominus tamen in ipsamet forma, quatenus est mala alteri, id quod est positivum, est quasi materiale, privatio vero est quasi formale, constituens rationem mali respectu alterius; nam quod respectu unius est forma, potest respectu alterius comparari, ut subjectum seu materia; atque ita fit ut in universum formale constitutum mali in privatione consistat, ut sancti Patres docuerunt.

Satisfit difficultatibus superius positis.

17. Ad primam ergo difficultatem, et primum ejus membrum de malo culpæ, respondetur, malum culpæ proprie esse malum hominis, ut rationalis est et libero arbitrio utitur; et ideo non semper dici de sola privatione, sed etiam de actu positivo, non tamen ratione solius positivi, sed quatenus debita rectitudine caret. Hoc ergo malum, ratione actus quem includit, potest contrarie opponi actui bono seu virtutis, et idem proportionaliter est de habitibus. Et eodem modo ipsemet actus dicitur contrarius rationi, quia caret debita rectitudine, unde non tantum est malus quia excludit a subjecto contrarium actum, vel habitum bonum (quod in argumentis supponi videtur), sed quia ipsemet est disconveniens rationali naturæ; est autem disconveniens non ob positivam entitatem præcisam, sed ut substantem carentiæ rectitudinis debitæ, ut dictum est. Et ita potest in hujusmodi malo esse diversitas specifica, etiamsi fortasse non excludat a subjecto formam, seu virtutem specie diversam; quia hæc malitia, ut dixi, non consistit in privatione formæ contrariæ, quæ causatur in subjecto, sed in privatione debitæ rectitudinis quæ in ipsomet actu intelligitur, quæ pro actu diversitate diversa esse potest.

18. Ad alterum membrum de malo pœnæ

dicendum similiter est, dolorem non esse in se malum, habet enim perfectionem suam et quidquid in latitudine talis perfectionis sibi debitum est; est ergo dolor quid malum tanquam disconveniens homini vel animali. Unde concedendum est, non tantum esse malum causaliter, id est, quia excludit delectationem oppositam, sed etiam quia ipsemet est disconveniens, et disproportionatus animali, quod recte argumentum ibi factum probat. Non tamen est disconveniens ratione solius positivæ entitatis præcise sumptæ, sed quia secundum illam includit carentiam alicujus perfectionis necessariæ, ut posset esse forma conveniens, et proportionata homini. Et eodem modo respondendum est ad alia exempla, quæ in illa difficultate proponuntur.

19. *Eadem res ut positiva, bona, ut privationem includit, mala esse potest.* — Ad secundam difficultatem respondetur, concedendo non repugnare, eandem rem esse bonam et malam diversis rationibus; negamus tamen utramque esse posse omnino positivam, quia non potest res sub ea ratione esse mala, sub qua est bona; sub omni autem ratione positiva præcise considerata, bona est, ut ostendimus; et ideo sub qua ratione est mala, non est mere positiva. Itaque, si sit sermo de re in se bona vel mala, potest quidem eadem res esse in se bona essentialiter, mala autem integraliter seu accidentaliter; illud tamen ei convenit, quatenus debita perfectionem essentialem tali naturæ debitam; hoc vero quatenus caret debita integritate, vel perfectione accidentali. Si vero sit sermo de re bona in se et mala alteri, illud prius habet ratione propriæ naturæ et perfectionis positivæ, hoc vero posterius habet solum ratione alicujus disproportionis, vel disconvenientiæ quam habet cum alia re, atque adeo ratione alicujus privationis adjunctæ; et idem fere est, servata proportionem, quando eadem res uni est bona, et alteri mala. Quod vero in se sit omnino mala, et alicui bonæ, contingere non potest, tum quia nulla res est in se omnino mala, tum quia supra ostendimus, nihil posse esse alteri bonam, proprie loquendo, quod in se bonum non sit.

Bonum malo qualiter opponatur.

20. Atque ex his facile constat quomodo bonum et malum opponantur, hoc enim etiam in difficultatibus positis petebatur. Possunt igitur bonum et malum, vel formaliter com-

parari secundum bonitatem et malitiam, vel tantum materialiter, quoad res ipsas, quæ bonæ et malæ denominantur. Deinde ut bonum et malum sint opposita, debent respectu ejusdem comparari, prout ratio oppositorum requirit; unde paulo ante dicebamus, eandem rem respectu diversorum posse esse bonam et malam, in qua neque est materialis oppositio, cum res sit eadem, nec proprie formalis; nam, licet illæ rationes boni et mali sint diversæ, non tamen oppositæ, sed disparatæ, sicut esse simile uni, et dissimile alteri. Atque de bono et malo sic consideratis verum habet quod Augustinus dixit in Enchir., cap. 14, in bono et malo deficere regulam dialecticam, quod contraria eidem inesse non possunt, quia eadem res potest esse bona et mala, cum tamen bonum et malum contraria sint seu opposita. Loquitur enim de bono et malo secundum communes rationes, secundum quas non habent perfectam et completam oppositionem, nisi in particulari, et cum omnibus conditionibus requisitis sumantur.

21. Proprie igitur comparando bonum et malum respectu ejusdem, in suis formalibus rationibus opponuntur privative, nam bonum idem est quod perfectum, quantum ad id in quo bonum est; malum autem est, quod debita perfectione caret; et alicui bonum est quod est illi conveniens, malum vero quod disconveniens est. Unde fit ut proprietates habeant oppositas, nam bonum ex se est appetibile, illud enim est quod omnia appetunt, et ideo finis causalitatem habet, vel saltem medii; malum autem ex se appetibile non est, sed potius a se avertit appetitum. Unde per se, et ut tale est, nec finis, nec medii rationem habere potest, sed solum ut quamdam rationem boni induit, verbi gratia, quatenus ad vitandum majus malum, utile censei potest. At vero, si comparentur res quæ bonæ et quæ malæ denominantur, sic non opponuntur proprie, quatenus in se bonæ vel malæ dicuntur, sed quatenus respectu alterius una est conveniens, disconveniens altera; sic enim mutuo se excludunt, non vero prout in se bonæ vel malæ sunt. Atque hoc modo possunt in se habere oppositionem contrariam, tam in moralibus quam in naturalibus, ut supra dictum est.

22. Atque ita locutus est Aristot., cap. de Opposit. de bono et malo, non ratione malitiæ præcise, sed ratione actus vel qualitatis, quæ mala alteri denominatur, sicut verum e